

Scenariusze zajęć profilaktycznych na temat hazardu dla uczniów szkoły podstawowej

KAROLINA VAN LAERE

WPROWADZENIE

W profilaktyce zachowań problemowych istotne jest uwzględnianie różnych czynników chroniących. W przypadku profilaktyki uzależnień behawioralnych szczególnego znaczenia nabiera rozwijanie umiejętności psychospołecznych. Z tego też względu proponowane zajęcia zostały tak opracowane, aby dostarczyły dzieciom nie tylko niezbędnych informacji na temat tego, czym jest hazard i jakie niesie za sobą destrukcyjne skutki. Nie mniej ważne jest bowiem kształtowanie postaw odpowiedzialności oraz umiejętności psychologicznych i społecznych

chroniących przed podejmowaniem problemowych zachowań, w szczególności, hazardu. Oba z przedstawionych scenariuszy służą wzmocnieniu postawy odpowiedzialności za dokonywane przez siebie wybory. Pierwsze zajęcia zostały skoncentrowane przede wszystkim wokół kształtowania umiejętności podejmowania decyzji i dokonywania konstruktywnych wyborów. Drugi ze scenariuszy natomiast ogniskuje się na samym zjawisku hazardu i dostarcza podstawowej wiedzy na temat związanych z nim zagrożeń.

Temat: *Wiem, czego chcę! – o sztuce podejmowania decyzji*

CELE:

- rozwinięcie umiejętności racjonalnego podejmowania decyzji
- rozwinięcie umiejętności analizowania swoich odczuć towarzyszących dokonywaniu wyborów

POMOCE DYDAKTYCZNE:

- kartki papieru
- duże arkusze białego papieru
- flamastry
- karta menu przygotowana wg instrukcji

CZAS TRWANIA: 2 x 45 min

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie. Nauczyciel wprowadza uczniów do tematu lekcji wyjaśniając, że będą zajmować się zagadnieniami związanymi z podejmowaniem decyzji i dokonywaniem wyborów. Kontynuuje swoje wprowadzenie, wskazując, że niekiedy mówimy o kimś, że podjął przemyślaną decyzję, a innym razem wydaje się nam, że była ona nieprzemyślana. Nauczyciel na jednym arkuszu papieru zapisuje hasło „przemyślana decyzja”, a na drugim „nieprzemyślana decyzja”. Następnie pyta uczniów, co to znaczy podjąć przemyślaną i nieprzemyślaną decyzję? Spostrzeżenia uczniów zapisuje pod odpowiednimi hasłami.

W podsumowaniu nauczyciel podkreśla, że podejmowanie przemyślanej decyzji wiąże się z analizowaniem pozytywnych oraz negatywnych skutków danego rozwiązania z uwzględnieniem tego, co jest dla nas ważne i co ma dla nas wartość. Podejmowanie decyzji wiąże się również z braniem odpowiedzialności za siebie.

Nauczyciel pyta uczniów, z czym kojarzy im się pojęcie „odpowiedzialność”.

Uwaga. Odpowiedzialność to postawa, która wiąże się ze świadomością konsekwencji podejmowanego przez nas działania i braniem pod uwagę innych osób (szczególnie w sytuacji, jeżeli mogłoby to komukolwiek przynieść szkodę) oraz ponoszeniem ewentualnych negatywnych konsekwencji swoich wyborów.

Nauczyciel podkreśla przy tym, że z biegiem czasu będą nabywali coraz więcej praw aż do osiągnięcia pełnoletniości. Posiadanie praw i przywilejów, które wiążą się z dorosłością, niesie za sobą dużo większą odpowiedzialność. Przygotowują się do tego etapu, ucząc się jej od najmłodszych lat.

2. Ćwiczenie. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Wyjaśnia, że podczas ćwiczenia, które za chwilę wykonają, będą musieli w grupach podjąć decyzje i dokonać pewnych wyborów. Każda grupa otrzymuje instrukcję, kartę menu restauracji „Florentynka” – *Dania główne*, arkusz papieru oraz flamastry.

Instrukcja. *Jesteście grupą turystów, która po kilku godzinach zwiedzania wpadła do restauracji „Florentynka” na obiad. Wszyscy jesteście bardzo głodni i spragnieni. Restauracja, do której trafiliście, serwuje miejscowe specjały oraz dania tradycyjne. Do dyspozycji macie określoną ilość pieniędzy. Możecie wydać maksymalnie 20 zł na osobę. Waszym zadaniem jest wybranie dań z karty menu. Na jednej stronie karty znajdują się dania główne tradycyjne, a na drugiej specjały. Do każdego dania głównego podawany jest kompot gratis. Niestety kelner nie potrafi wyjaśnić Wam szczegółów dotyczących potraw nietradycyjnych. W ich wyborze musicie się zdać na własną intuicję. Słyszeliście, że kuchnia w tej okolicy jest znana z bardzo dobrego smaku. Nie macie jednak pewności, czy Wam przypadnie do gustu. Wiecie, że kolejny posiłek będzie wieczorem, ok. 19.00. Teraz jest godzina 14.00.*

Karta menu restauracji „Florentynka”

Menu tradycyjne restauracji „Florentynka”

Zupy:

- zupa pomidorowa z makaronem 4 zł
- zupa krupnik 4 zł
- zupa grzybowa 5 zł
- rosół 4 zł

Drugie danie:

- filet z kurczaka w panierce, frytki i surówka 13 zł
- kotlet schabowy, ziemniaki i surówka 14 zł
- filet z dorsza, ryż, surówka 13 zł
- spaghetti bolonese, surówka 13 zł

Specjały restauracji „Florentynka”

- *Gratin dauphinois à la mixta 20 zł*
- *Żabnica po burgundzku 21 zł*
- *Patatas bravas gegas 20 zł*
- *Chilli con carne 19 zł*

Nauczyciel upewnia się, czy wszystkie grupy zapoznały się z instrukcją i ją zrozumiały. Uczniowie mają na wykonanie zadania ok. 10 min.

Omówienie ćwiczenia. Grupy kolejno przedstawiają swoje zamówienia. Opowiadają również o tym, czym się kierowali wybierając swoje dania. Pytania pomocnicze:

- *Ile osób w grupie zdecydowało się na dania tradycyjne, a ile osób na specjały?*
- *Co braliście pod uwagę podejmując takie decyzje: smak, cenę itp.?*
- *Co przemawiało za tym, żeby wybrać danie tradycyjne, a co za tym, aby wybrać specjał?*
- *Jakie ryzyko wiązało się z zamówieniem dania tradycyjnego, a jakie specjału?*

Komentarz do ćwiczenia: Zamówienie zarówno dania tradycyjnego, jak i specjału ma swoje pozytywne, jak i negatywne strony. Zamawiając danie tradycyjne goście restauracji tracą szansę poznania czegoś nowego, natomiast zamówienie czegoś nieznanego wiąże się z ryzykiem, że przez następne godziny będzie się głodnym. Prawdopodobnie młodsze dzieci będą przede wszystkim wybierały dania tradycyjne, czyli takie, które zwykle lubią najbardziej. Wśród starszych dzieci ta dysproporcja zmniejszy się na korzyść dań nietradycyjnych. Prawdopodobnie bowiem większe znaczenie nabierze dla nich ciekawość nowych rzeczy. Warto pamiętać, że istnieje również rozwiązanie, umożliwiające zaspokojenie zarówno głodu, jak i ciekawości. W grupie mogą zamówić kilka potraw tradycyjnych i któryś ze specjałów, a następnie podzielić się nimi między sobą. To rozwiązanie wydaje się najbardziej korzystne. Nie ryzykują bowiem, że zostaną głodni na resztę dnia, a jednocześnie zyskują szansę poznania czegoś nowego. Nie należy jednak podpowiadać dzieciom, lepiej jest poczekać na uczniowską inicjatywę i pomysłowość. Takie rozwiązanie może podpowiedzieć nauczyciel, ale po omówieniu ćwiczenia.

3. Praca na forum. Nauczyciel mówi o tym, że tak naprawdę każdego dnia jesteśmy stawiani w sytuacjach, w których musimy podejmować różne decyzje: od takich, których ryzyko jest niewielkie (jak np. wybór ubrania o poranku), po dużo bardziej ryzykowne (np. jazdę w autobusie „na gapę” czy hazard).

Nauczyciel pyta uczniów, co to znaczy „ryzyko”. Zapisuje hasło „ryzyko” na dużym arkuszu papieru. Następnie dopytuje o skojarzenia uczniów.

Uwaga. Ryzyko wiąże się z taką sytuacją, w której podejmując jakieś działanie możemy coś zyskać lub stracić. W zależności od tego, jak bardzo prawdopodobne jest, że możemy stracić coś ważnego dla nas, ryzyko się zmniejsza lub zwiększa.

4. Miniwykład. Nauczyciel wyjaśnia, że zanim podejmiemy decyzje, szczególnie takie, w których istnieje niebezpieczeństwo, że możemy stracić coś ważnego dla siebie (np. zdrowie, czyjaś przyjaźń, pieniądze itp.), warto się dobrze zastanowić. Pomocne jest w tym drzewko decyzyjne. Nauczyciel przedstawia model drzewka decyzyjnego.

Uwaga. Drzewko decyzyjne to metoda graficznego zapisu dyskusji, mająca zastosowanie w podejmowaniu decyzji w sytuacji

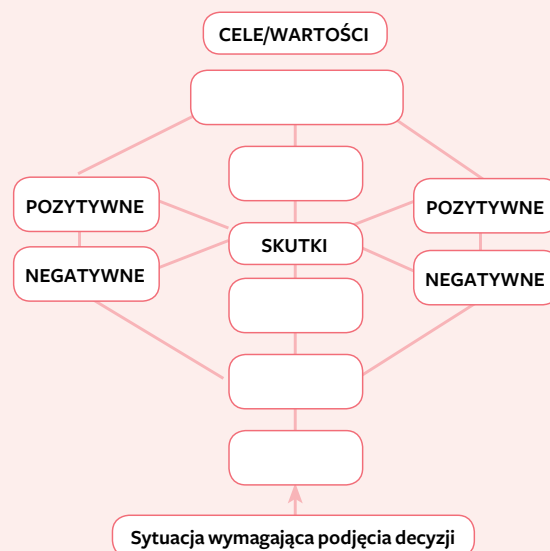
problemowej. Uczniowie zastanawiają się nad skutkami najróżniejszych rozwiązań, oceniają je pod względem przyjętych celów i wartości. Dzięki niej uczniowie rozwijają umiejętność krytycznego myślenia, doborzenia argumentów i kontrargumentów, przewidywania skutków swoich decyzji.

Etapy pracy z drzewkiem decyzyjnym:

- 1) Określenie problemu wymagającego rozważania i podjęcia decyzji.
- 2) Wyszukiwanie rozwiązań.
- 3) Znalezienie zalet i wad poszczególnych rozwiązań.
- 4) Wypisanie celów i wartości znaczących dla osób podejmujących decyzje.
- 5) Ostateczne podjęcie decyzji wraz z jej uzasadnieniem.

Nauczyciel dla lepszego zilustrowania modelu wspólnie z uczniami dokonuje przykładowej analizy, np. „bardzo szybka jazda rowerem”. Skutki pozytywne: adrenalina, silne emocje, szybsze przemieszczenie się itp.; skutki negatywne: utrata panowania nad rowerem, wywrotka, urazy i złamania, ból, narażenie na utratę zdrowia własnego i/lub kogoś innego itp.; cele/wartości: zdrowie, dobre samopoczucie itp.

Schemat drzewka decyzyjnego:

5. Ćwiczenie. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każda z grup otrzymuje duży arkusz papieru, flamastry oraz opis przypadku. Zadaniem grup będzie podjęcie decyzji w imieniu opisanej postaci na podstawie wniosków wynikających z przeprowadzenia drzewka decyzyjnego.

Uwaga. Podczas tworzenia opisów przypadków warto podzielić je na dwie grupy: takie, w których jasno określone jest to, co dla poszczególnych postaci jest w życiu ważne, jakie mają wartości oraz na takie, w których nie będzie to jasno przedstawione.

Przykładowe opisy przypadków:

Przypadek 1

Kamila znalazła portfel, w którym jest 125 zł. Wewnątrz jest legitymacja z nazwiskiem i adresem właściciela. Te pieniądze przydałyby się Kamili. Mogłaby kupić sobie wymarzone rolki, z drugiej strony wie, że oznaczałoby to, że ktoś inny w jej wieku, nie będzie mógł ich wydać na swoje potrzeby. Zastanawia się, co ma zrobić.

Przypadek 2

Wojtek przynosi do szkoły papierosy. Na przerwie w szatni zaczyna częstować swoich kolegów. Częstoje również Maćka. Maćkowi zależy na dobrym świadectwie. Ostatnio wdał się w kłótnię z nauczycielką matematyki i wyładował na dywaniku u pani dyrektor. Na szczęście skończyło się na ostrzeżeniu. Maćk zastanawia się, co ma zrobić w tej sytuacji.

Przypadek 3

Koledzy grają w karty za pieniądze. Zapraszają do gry Olka. Olek ma przy sobie pieniądze na obiad i słodką bułkę – 20 zł. Koledzy mówią mu, żeby zagrał. Będzie zabawa. Olek nie wie, co ma zrobić. Rodzice Olka nie są zamożni, więc jeżeli straci te pieniądze, nie dadzą mu więcej. Zaraz po szkole idzie na trening. Chciałby zostać sportowcem. Musi więc na treningach dawać z siebie wszystko.

Przypadek 4

Ania dostała kieszonkowe od rodziców. Zapomniała jednak zabrać ze sobą z domu biletu miesięcznego. Oznacza to, że powinna część kieszonkowego wydać na bilet jednorazowy. To połowa jej pieniędzy. Do głowy przyszedł jej pomysł, że przecież mogłabyjechać na gapę. Zastanawia się, co ma zrobić.

Omówienie ćwiczenia. Grupy przedstawiają na forum swoje drzewka decyzyjne. Nauczyciel pyta o to, jakie pojawiały się wątpliwości podczas wykonywania ćwiczenia. Pytania pomocnicze:

- Czy w grupie byliście zgodni co do tego, jaką decyzję postaci powinny podjąć?
- Jakie wartości i cele miały postaci? Czy pojawiły się takie, których cele i wartości były dla Was niejasne?
- Którym postaciom jest łatwiej podjąć decyzję: tym, które wiedzą, co dla nich ważne, czy tym, które tego nie wiedzą?

Uwaga: Podczas omówienia ćwiczenia warto podkreślić, że w podejmowaniu decyzji ważne jest, żeby pamiętać o tym, co jest dla nas ważne i do czego dążymy. Jeżeli tego nie wiemy, łatwo jest nam ulegać negatywnym wpływom i podejmować ryzykowne decyzje zarówno dla nas, jak i naszych najbliższych.

6. Podsumowanie zajęć. W ramach podsumowania zajęć nauczyciel pyta o to, co najbardziej utkwiło w głowach uczniów podczas zajęć i/lub czym chcieliby podzielić się ze swoją koleżanką/swoim kolegą.

Temat: Hazard nie jedno ma imię

CELE: ● wzrost wiedzy na temat przyczyn i skutków hazardu ● rozwinięcie umiejętności krytycznego myślenia

POMOCE DYDAKTYCZNE: ● kartki papieru ● duże arkusze białego papieru ● flamastry ● moneta ● gazety i kolorowe magazyny ● sznurek lub włóczka ● klej ● nożyczki

CZAS TRWANIA: 2 x 45 min

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Wprowadzenie. Nauczyciel w ramach wprowadzenia do zajęć, wyjaśnia, że na dzisiejszej lekcji będą rozmawiać o tym, czym jest hazard. Pyta uczniów, jakie skojarzenia nasuwają im się ze słowem „hazard”. Spostrzeżenia uczniów zapisuje na dużym arkuszu papieru.

Po zapisaniu skojarzeń, nauczyciel wyjaśnia znaczenie słowa „hazard”: o hazardzie mówimy wtedy, kiedy ktoś bierze udział w grze, w której można wygrać pieniądze lub inne rzeczy (np. biżuterię, ubranie, iPod), ale również można je stracić. To, czy ten ktoś wygra czy przegra, zależy od przypadku. W grze hazardowej nie można bowiem przewidzieć wyniku. Hazardowe gry mogą być różne. Zaliczamy do nich na przykład: gry w kasynie (np. ruletka), gry na automatach, losy na loterii, „zdrapki”, gry w karty na pieniądze, obstawianie na wyścigach konnych i grach sportowych. Nauczyciel podkreśla przy tym, że hazard jest zabroniony w przypadku dzieci.

2. Ćwiczenie. Nauczyciel bierze do ręki monety i wyjaśnia, że przed chwilą wypadła mu trzy razy reszka. Pyta się uczniów o to, co teraz mu wypadnie? W odpowiedzi na głosy uczniów obstawiające orła lub reszkę, dopytuje, skąd to wiedzą? Dyskusję podsumowuje stwierdzeniem, że tak naprawdę nie wiadomo, co wypadnie. Takie same szanse są na to, że wypadnie orzeł, jak i reszka. Nawiązując do wcześniejszej rozmowy wyjaśnia, że podobnie dzieje się w wielu innych sytuacjach: mimo że nie wiemy, co się stanie, bo nie mamy odpowiednich danych lub nie mamy wpływu na przebieg zdarzeń, przyjmujemy pew-

ne założenia i oczekujemy, że zostaną spełnione. Taki sposób myślenia występuje szczególnie u osób uprawiających hazard.

3. Ćwiczenie. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy. Każda z grup otrzymuje kartki, długopisy oraz kartkę z pamiętnika Olafa. Olaf trafił do psychologa po tym, jak się okazało, że ma problem z hazardem. Zadaniem grup jest odnotowanie wszystkich zachowań Olafa, które świadczą o tym, że traci kontrolę nad swoim zachowaniem oraz o tym, że hazard w sposób negatywny zmienia jego życie.

Z pamiętnika Olafa...

Dziadek często zabierał mnie do kiosku, gdzie co sobotę kupowałem kupon lotto. Obiecował, że jak tylko wygra, kupi mi mój wymarzony model szybowca, który będę mógł skleić sobie w modelarni. Miałem wtedy dziesięć lat. Wtedy jeszcze chciałem zostać pilotem. Kupowanie losu na loterii od tamtej pory kojarzyło mi się z moimi marzeniami. Szkoda, że niespełnionymi. Dziadkowi nigdy nie udało się wygrać większej sumy. Myślę, że więcej stracił niż zyskał. Ja nie poszedłem do szkoły pilotów.

Kiedy już jako nastolatek trafiłem do nowej szkoły, koledzy zaproponowali mi, żebym poszedł z nimi grać w karty na pieniądze. Czułem się samotny i bardzo zależało mi na tym, żeby mieć paczkę nowych przyjaciół. Na początku trochę się niepokoilem, ale szybko mi przeszło. Spodobało mi się. Graliśmy o bardzo niewysokie stawki. Z czasem coraz trudniej było mi się oderwać od myślenia o grze. Chciałem grać coraz częściej.